

Київський університет
імені Бориса Грінченка
Благодійний фонд
імені Антона Макаренка

ISSN 2078-1687

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск
1-2
2015

- ПЕДАГОГІКА
- ПСИХОЛОГІЯ

Заснований у 2002 році

ББК 74.00

УДК 378

П 24

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Київського університету імені Бориса Грінченка
від 26 березня 2015 року, протокол № 3.

Засновники:

Київський університет імені Бориса Грінченка,
Благодійний фонд імені Антона Макаренка

*Збірник наукових праць видається з
благодійною метою і розповсюджується
безкоштовно*

Реєстраційне свідоцтво
КВ №17844-6694ПР від 06.06.2011 р.

ISSN – 2078-1687

Адреса редакції:
04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-б

Офіційний сайт:
<http://pptp.kubg.edu.ua/>

Головний редактор:
(044) 426-84-05 (Київ)
E-mail: ndl.osv@kubg.edu.ua

Заступник головного редактора:
(044) 272-15-83 (Київ)

Головний редактор:
Світлана СИСОЄВА;
Людмила ХОРУЖА (заст. гол. ред.),
Георгій БАЛЛ,
Ольга БЕЗПАЛЬКО,
Станіслав КАРАМАН,
Людмила КОЗАК (відп. секретар),
Ольга ЛОЗОВА,
Світлана МАРТИНЕНКО,
Валерія МІЛЯЄВА,
Віктор ОГНЕВ' ЮК,
Ольга ОЛЕКСЮК,
Ольга ПЕТРУНЬКО,
Неоніла ПОБІРЧЕНКО,
Оксана СЕРГЄЄНKOBA,
Ірина СОКОЛОВА,
Надія ЧЕРНУХА,
Тамара ЯЦЕНКО,

Комп'ютерний набір:
Ілона Тригуб

Збірник наукових праць з теорії і практики педагогічного процесу адресовано науковцям, студентам, викладачам вищих навчальних закладів, керівникам та вчителям середніх загальноосвітніх шкіл, магістрантам, аспірантам, докторантам, слухачам закладів післядипломної педагогічної освіти, всім, хто цікавиться проблемами організації педагогічного процесу в закладах освіти різних типів і рівнів акредитації.

Збірник наукових праць включено ВАК України до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з *педагогіки* (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 261 від 06.03.2015).

Збірник наукових праць входить до польської міжнародної наукометричної бази даних *Index Copernicus* та російської наукометричної бази *РІНЦ*.

ЗМІСТ**ТЕОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ**

- Гриневич Л. М.**
ВІТЧИЗНЯНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ ПРО РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ
У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 5
- Братко М. В.**
ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ:
ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ 11
- Сисоєва С. О., Галицька М. М.**
CULTUROLOGICAL APPROACH TO THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS ... 18
- Семенова А. В.**
ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА-МАЙСТРА Й ФАХІВЦЯ-ВИКЛАДАЧА:
СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ..... 22
- Мельничук Т. Ф.**
ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ..... 28
- Волкова Н. І.**
ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ... 33
- Козак Л. В.**
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
І ПСИХОЛОГІЇ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ 38
- Іванюк Г. І.**
РОЗВИТОК ВАРІАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФІЛЬНИХ ШКІЛ У СІЛЬСЬКІЙ
МІСЦЕВОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ..... 43
- Вовк Л. М.**
ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ..... 48

ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

- Набока О. Г., Глазова В. В.**
УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ 53
- Осіпцов А. В.**
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНО-
ЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 57
- Беленька Г. В.**
ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ..... 63
- Видайчук Т. Л.**
ЗНАЧЕННЯ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА 67
- Русаченко Н. П.**
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ 71

ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

- Трішкіна Н. І.**
НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ 75
- Літвінова-Головань О. П., Безкоровайна Л. В.**
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З ТУРИЗМОЗНАВСТВА ДО АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 80
- Ogurtsova O.**
TEACHING BUSINESS ENGLISH IN THE NEW DIGITAL AGE..... 83

УДК [373.018.523]:37.047(477)

Г. І. Іванюк

РОЗВИТОК ВАРІАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФІЛЬНИХ ШКІЛ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

Висвітлено результати теоретичного аналізу та вивчення особливостей функціонування і розвитку варіативних моделей профільних шкіл у сільській місцевості. Розкрито сутність соціальних, педагогічних чинників впливу на розвиток варіативних моделей профільних шкіл. Подано авторське тлумачення внутрішньошкільної та зовнішньошкільної профільної диференціації. Охарактеризовано форми профільного навчання, що ґрунтуються на внутрішньошкільній диференціації: динамічні профільні групи, навчання за індивідуальними планами і програмами. Розкрито позитивні тенденції розвитку варіативних моделей профільних шкіл, що ґрунтуються на зовнішньошкільній диференціації та кооперації, інтеграції освітніх ресурсів (мережева профілізація): «Школа – соціокультурний центр села», «Освітній округ», об'єднання «Загальноосвітній навчальний заклад – професійно-технічний заклад», «Навчально-виховний комбінат». Позитивні здобутки, що мають місце в школах сільської місцевості можуть бути використані в розробленні концепції профільного навчання, проектування ефективних моделей профільних шкіл.

Ключові слова: варіативні моделі профільних загальноосвітніх навчальних закладів; модель профільної школи; особливості розвитку профільної школи; профільне навчання; сільська школа; чинники розвитку профільної школи.

Вступ. Особливістю розвитку профільної школи в сільській місцевості є тісні взаємозв'язки із соціальним, економічним, культурним середовищами. Це зумовлює інтеграцію та кооперацію освітніх ресурсів загальноосвітніх навчальних закладів та суб'єктів господарювання, закладів культурної сфери в сільській місцевості.

Аналіз теорії і практики розвитку профільних шкіл у сільській місцевості уможлиблює виокремлення низки суперечностей: між запитамі суспільства щодо розвитку якісної освіти в старшій школі та невідповідністю матеріальних, змістово-методичних, кадрових умов щодо їх реалізації; суспільними завданнями профілізації старшої школи та невизначеністю запитів ринку праці села, регіону, суспільства; загальною метою профільної старшої школи та відсутністю чітких освітніх цілей кожної сільської школи зокрема.

Різні аспекти організації профільного навчання в старшій школі є предметом теоретичних пошуків сучасних учених і педагогів-практиків, а саме: теоретико-практичні умови організації профільного навчання представлено у доробках В. Кременя (Кремень В., 2007), В. Мадзігона (Мадзігон В., 2006), Н. Шиян (Шиян Н. І., 2004); дидактичні вимоги до змісту профільних курсів узагальнено В. Кизенком (Кизенко В. І., 1999), проблеми профільного навчання в сільських загальноосвітніх школах знайшли своє відображення у пошуках В. Кричка (Кричок В., 2006), вплив соціокультурного середовища на професійне самовизначення та професійний вибір учнів розкрито в працях М. Піддячого (Піддячий М. І., 2008); у наукових пошуках Г. Іванюк висвітлено соціально-педагогічні чинники впливу на розвиток сільської профільної школи (Іванюк Г. І., 2011); особливості

функціонування різних моделей профільного навчання проаналізовано в працях А. Самодрин (профільне навчання в старшій школі) (Самодрин А. П., 2006), М. Сечняк (профільне навчання в ліцеї) (Сечняк М., 2006), І. Синячова (профільне навчання в НВК) (Синячов І., 2008).

Російські науковці С. Белова, І. Ільїна, Г. Подчалимова, Т. Шамова, А. Худін розробили методологічні підходи щодо управління профільним навчанням на основі особистісних орієнтирів учнів, їхніх запитів на якісну освіту (Шамова Т., 2006). Заслужують на увагу наукові доробки Н. Немової. Науковець узагальнює рівні профілізації: внутрішньошкільний, мережевий, договірний, кооперативний (Немова Н. В., 2005). Для розвитку профільних сільських шкіл значущими є наукові розвідки Т. Новікової. Профілізацію загальноосвітньої старшої школи науковець розглядає в контексті освітніх інновацій: модернізації змісту і технологій освітнього процесу, відповідності змісту освіти запитам особистості учня, залучення інформаційно-комунікативного ресурсу, змін організації освітнього процесу на засадах індивідуалізації (Новикова Т., 2005).

Мета статті – висвітлення особливостей функціонування варіативних моделей профільних шкіл у сільській місцевості; з'ясування продуктивних ідей профілізації задля адаптації їх в сучасний освітній простір України.

Функціонування варіативних моделей профільних шкіл у сільській місцевості: перспективи та суперечності. За результатами теоретичного аналізу та вивчення стану проблеми функціонування і розвитку моделей профільних шкіл у сільській місцевості нами виокремлено домінуючі соціальні та педагогічні чинники,

що впливають на їх становлення. До соціальних чинників впливу віднесено потреби ринку праці села, регіону, району; мотивацію батьків щодо освіти їхніх дітей; тісні зв'язки школи з соціальним середовищем, що сприяють кооперації освітніх ресурсів; усталеність звичаїв, традицій, ціннісних орієнтацій та їх зіткнення з реаліями цивілізаційного розвитку; рання соціально-культурна самоідентифікація особистості та спрямованість на майбутню професію; вплив громадської думки на діяльність школи; малочисельність і неповнокомплектність сільських шкіл. До педагогічних чинників віднесено особистісну мотивацію учня щодо профільного вибору, шляхів його реалізації та кінцевого освітнього продукту; педагогічну підтримку індивідуальної профільної освітньої траєкторії особистості; інтеграцію професійних функцій учителя; відповідність предметно-інформаційного середовища та навчально-методичного забезпечення запитів особистості на профільне навчання.

Студіювання теоретичних пошуків науковців свідчить про існування значного розмаїття думок щодо моделей профілізації загальноосвітньої школи. З огляду на окреслену вище проблему важливо виокремити особливості цього процесу, які притаманні для сільської школи. Позитивна динаміка розвитку профільного навчання шкіл у сільській місцевості характерна лише для окремих загальноосвітніх навчальних закладів у різних регіонах України. Здебільшого специфічним для старшої школи є заформалізованість змісту профільного навчання (перевага трудового навчання, застарілі засоби навчання й технології). Керівники загальноосвітніх навчальних закладів та педагогічний загал не приділяють належної уваги проектуванню таких моделей профільних шкіл, які б відповідали реальним соціально-економічним та педагогічним умовам, запитам учнів та батьків, потребам регіонального та суспільного ринку праці. Відтак багато шкіл можна віднести до «залишкових» моделей ХХ ст. або «традиційних» у контексті формального підходу до загальної середньої освіти. Прикладом розвитку таких моделей є орієнтація школи на одну ключову ідею: наприклад, тестовий контроль знань, пріоритет дисципліни учнів, вибір профілю без врахування потреб та інтересів учнів.

Результати студіювання означеної проблеми уможливили виокремлення особливостей функціонування профільних шкіл у сільській місцевості, а саме: відсутність альтернатив вибору профілів навчання зумовлюється в основному малою чисельністю учнів у сільських школах, а відтак і відсутністю паралельних класів; невідповідність матеріальної бази (застарілі засоби навчання 1980 – 1990-х рр.) вимогам до технологічного профілю навчання (для багатьох шкіл недоступними є сучасні інформаційно-комунікаційні технології); навчально-методичне, дидактичне забезпечення зазвичай є застарілим і не відповідає сучас-

ним потребам профільної школи. Керівники та вчителі профільних шкіл потребують належного наукового та методичного супроводу профільної диференціації, впровадження сучасних освітніх технологій. Проектування освітнього процесу в старшій школі за універсальним навчальним планом, здебільшого зводиться до поглибленого вивчення окремих предметів. Вибір профільних навчальних курсів здійснюється часто без урахування інтересів та потреб учнів. Матеріальні, навчально-методичні умови та кадрове забезпечення окремих школах не відповідають завданням профілізації.

У переважній більшості загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості реалізується внутрішньошкільна профільна диференціація. Домінуючою в сільській місцевості є внутрішньошкільна профілізація, що забезпечує доступ учнів до профільної освіти здебільшого за місцем проживання. Модель внутрішньошкільної профілізації зазвичай позитивно сприймається як учнями, так і їхніми батьками. Вона є важливою для сільської школи, оскільки її особливістю є орієнтація суб'єктів освітнього процесу на взаємодію, психологічну підтримку. Ця модель є сприятливою для гармонійного поєднання вимог до профільного навчання з індивідуальними професійними інтересами, потребами учнів, що є однією з умов забезпечення якості освітнього процесу. Позитивним чинником означеної моделі є координація дій учителів, оскільки успішне функціонування моделі внутрішньошкільної профілізації старшої школи в сільській місцевості може здійснюватися за наявності професійно компетентних педагогічних кадрів. Вибір такої моделі засвідчує намагання керівників шкіл та окремих педагогічних колективів вжитися в інноваційні процеси еволюційним шляхом. Слабкою стороною цієї моделі є малочисельність багатьох сільських шкіл, неповнокомплектність або відсутність паралельних класів, мала їх наповнюваність. Це ускладнює організацію освітнього процесу щодо профільної диференціації, організації вивчення освітніх галузей за вибором учнів.

У сільських школах у профільних групах (за наявності двох і більше профілів навчання) очевидно є складність організації освітнього процесу. Вона полягає в складанні графіків освітнього процесу, рухливого розкладу навчальних занять. Організація динамічних профільних груп вимагає від керівників загальноосвітніх навчальних закладів високої професійної компетентності.

Навчання за індивідуальними планами і програмами має місце в багатьох сільських загальноосвітніх навчальних закладах. Мета профільного навчання учнів за індивідуальними програмами – забезпечення соціальних, педагогічних умов розвитку творчих обдарувань особистості, нівелювання гальмівних чинників, що впливають на особистісний розвиток учнів. Од-

нак сповільнює розвиток цієї форми організації профільного навчання відсутність належних умов для дистанційного навчання, насамперед засобів інформаційних-комунікаційних технологій.

В освітньому просторі України є взірці сільських профільних шкіл, що ґрунтуються на засадах кооперації та інтеграції освітніх ресурсів (мережева профілізація або зовнішньошкільні форми організації профільного навчання), наприклад, модель, що має назву «соціокультурний комплекс» («школа – соціокультурний центр»). Ця модель зумовлена намірами сільських громад та педагогічних колективів зберегти сільську малочисельну школу. Її особливістю є об'єднання освітніх ресурсів загальноосвітньої школи та культурно-освітніх закладів села (будинків просвіти, клубів, бібліотек, ресурсу дитячих майданчиків та спортивних шкіл) на кооперативних засадах. Зазвичай загальноосвітня школа використовує матеріальну базу аграрних товариств, підприємств. Завдяки кооперації школи та інших установ села педагогічний процес виходить за межі навчального закладу й інтегрується в соціально-культурне середовище села. Сильною стороною цієї моделі є забезпечення умов для соціалізації особистості, оскільки підготовку учнів до майбутнього самостійного життя здійснюють в реальному, зрозумілому для них оточенні.

Гальмівним чинником розвитку вищезначеної моделі є в переважній більшості застаріла матеріально-технічна база для профільного навчання, найчастіше – це техніка останніх десятиліть ХХ ст. Застарілі технології та відсутність сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем гальмують розвиток якісної профільної освіти учнів у старшій школі. Умовою успішного функціонування моделі «школа – соціокультурний центр» є підтримка її сільською громадою, оскільки фінансування таких шкіл також відбувається з місцевого бюджету. Перспективи подальшого розвитку цієї моделі залежать і від удосконалення нормативно-правової бази, координації діяльності фахівців різних установ та подолання міжвідомчих бар'єрів. Пересторогою щодо розвитку таких шкіл є надмірне залучення учнів та вчителів до громадських робіт, підміна профільної підготовки громадсько-корисною працею, ігнорування потреб особистості та підпорядкування цієї профілізації навчання відомчим потребам агрогосподарств, установ тощо.

У розвитку моделей профільних сільських шкіл простежується традиція базових загальноосвітніх навчальних закладів. Матеріально-технічна база, кадрове забезпечення, навчально-методична традиція цих шкіл склалися в основному ще в процесі реалізації реформи школи (1984), тому освітній інформаційно-культурний ресурс, що формувався майже повністю в минулому столітті, не відповідає цілям і завданням сучасної профільної школи через його низький рівень та гальмує розвиток ефективного освітнього середовища. Сучасна сільська

школа, як правило, не має наукової, матеріальної бази для пошукової роботи учнів, позаяк відбулося її відчуження від економічної інфраструктури села, району; часто сільська школа не має науково-дослідних ділянок; школи, що подекуди володіють державним актом на землю, не мають змоги її обробляти застарілою технікою та технологіями. Тому сільські школи втрачають здобутки й позитивний досвід, набуті в другій половині ХХ ст. щодо підготовки учнів до праці на землі, оскільки ціннісне ставлення особистості до землі та праці на ній формується саме в природному, соціальному і культурному середовищі сільської школи. Підмінна цінностей, відхід від землеробської традиції руйнують ментальність молоді, її життєвий стрижень.

Іншою моделлю, що формується на кооперативних зв'язках щодо використання матеріальної бази, кадрового та освітнього ресурсу є «освітній округ». Така модель поширена, зазвичай, у селищах, що примикають до менших сіл, і об'єднує кілька загальноосвітніх навчальних закладів, розташованих в територіальних межах доступності. Кооперація уможливорює реалізацію профільного навчання в умовах браку освітніх, матеріальних ресурсів та підготовлених кадрів. З огляду на економічну доцільність цієї моделі, вона є перспективною, оскільки уможливорює інтенсивне використання освітніх ресурсів, впровадження багатопрофільності навчання, відкриття нових класів. Об'єднання кількох шкіл в рамках цієї моделі робить її відкритою системою для громадського контролю та професійної взаємодії педагогів. Складності функціонування означеної моделі пов'язані з такими чинниками: готовність чи неготовність до кооперації і партнерства тієї чи іншої школи, що входить в освітній округ. Чисельно самодостатні загальноосвітні навчальні заклади зазвичай домінують в освітньому окрузі, а малочисельні – можуть опинитися в стагнації. Учні таких шкіл перебувають у значно гірших умовах, порівняно зі школами, що виконують функцію освітнього центру, де зосереджується кадровий і освітній ресурс.

Таким чином, освітній округ, започаткований на засадах кооперації, є педагогічно доцільною моделлю за умов компактного (територіально доступного) розташування кількох загальноосвітніх навчальних закладів, готовності педагогічних колективів до партнерської взаємодії, доступу до дистанційних засобів навчання. Насамперед актуалізуються питання відходу від класно-урочної системи навчання і переходу до навчання в динамічних групах (змінного складу).

У динаміці моделей профільних шкіл у сільській місцевості простежуються суперечливі процеси: з одного боку, інтеграція різних сфер життєдіяльності та освітніх ресурсів, а з іншого – самоствердження та реалізації кожною школою індивідуальних освітніх проектів. Багато шкіл прагне до макси-

мальної незалежності та автономії, формування своєї власної моделі. Для гімназій, ліцеїв кооперація на організаційно-педагогічному рівні непотрібна. Наведені вище моделі є самодостатніми профільними та професійно зорієнтованими навчальними закладами і не потребують кооперації.

Аналіз моделей розвитку профільних шкіл, що ґрунтується на зовнішньошкільних формах організації освітнього процесу, дає підстави виокремити наступні моменти: по-перше, варіативність моделей зумовлена впливом демографічних, природних, господарських чинників, ринком праці регіону і глобалізованого суспільства; по-друге, перспективною формою профільного навчання є об'єднання «загальноосвітній навчальний заклад – професійно-технічний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – вищий навчальний заклад». Потенціал цієї форми профілізації ще не реалізується повною мірою. Створення таких освітніх комплексів є перспективним шляхом профілізації старшої школи. Залучення професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу до викладання профільних курсів та курсів за вибором забезпечить умови для створення професійно зорієнтованого освітнього ресурсу сільської школи. Крім того, у майбутньому вищі навчальні заклади можуть мати професійно вмотивованого студента.

Розвиток профільних шкіл у сільській місцевості дає підстави стверджувати, що недостатньо розроблено в теорії і практиці «ресурсні моделі». Вони потребують координації діяльності на засадах партнерства кількох загальноосвітніх навчальних закладів, часто закладів професійно-технічної освіти чи культури. Дієвою є договірна модель «школа – вищий навчальний заклад», «школа – професійний ліцей», за якої поглиблене навчання з профільних курсів здійснюється на основі угод загальноосвітнього навчального закладу з вищим навчальним закладом. Такі профільні школи користуються високим рейтингом у батьків та учнів, оскільки забезпечують високу якість освіти. Подолання бар'єру між навчальними програмами – шкільними та вищими навчальними закладами, єдність вимог до учнів профільної школи та студентів сприяє підготовці перших до вступу у вищий навчальний заклад і адаптації до навчання в ньому. Окрім вищих навчальних закладів, школи можуть укладати угоди з професійними ліцеями, закладами позашкільної освіти.

Розвиток договірних моделей ускладнюється нерозробленістю нормативної бази для укладання угод, віддаленістю багатьох сільських шкіл, а також неготовністю професійно-викладацького складу впроваджувати дистанційне навчання учнів. Доповнює перелік гальмівних чинників і невідповідність викладачів закладів професійно-технічної та позашкільної освіти до роботи за програмами загальноосвітньої профільної школи та методик викладання. Використання освітнього ресурсу вищих навчальних та інших закладів професійної освіти має досить обмежене застосування в сільських профільних школах. Здебільшого кадри вищої кваліфікації залучаються до викладання лише окремих профільних навчальних курсів варіативної складової навчального плану.

Модель «навчально-виховний комплекс» функціонує на засадах інтеграції освітніх ресурсів, корпорації та партнерства із закладами професійної освіти різних рівнів. У сільській місцевості значного поширення набули різновиди цієї моделі, як-от: «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – ліцей». Кооперація освітніх ресурсів, використання матеріально-технічної бази професійних ліцеїв сприяють розширенню та якості навчально-виховного середовища профільних шкіл.

Висновки. Результати вивчення особливостей функціонування та розвитку варіативних профільних шкіл у сільській місцевості уможливили з'ясування домінуючих соціокультурних і педагогічних чинників. Виявлені особливості функціонування старшої профільної школи дали змогу розвинути думку про зовнішньошкільну та внутрішньошкільну форми профілізації змісту освіти. Відтак, означені висновки підтверджують міркування щодо внутрішньошкільної та зовнішньошкільної диференціації організаційного, інформаційного, матеріально-технічного, кадрового ресурсу. Водночас, у школах сільської місцевості має місце інтеграція освітнього ресурсу не лише в системі загальноосвітніх навчальних закладів, а й суб'єктів господарювання, закладів соціокультурної сфери села. Означені особливості позитивно впливають на розвиток профільних шкіл різних моделей. Узагальнення впливу позитивних чинників на розвиток профільних шкіл у сільській місцевості, виявлення тих чинників, що можуть гальмувати цей процес є перспективним шляхом сучасних наукових пошуків.

Література

1. **Іванюк Г. І.** Соціально-педагогічні умови проектування профільних шкіл у сільській місцевості / Ганна Іванівна Іванюк // Пед. науки : теорія, історія, інноваційні технології : зб. наук. пр. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2011. – № 4/5 (14/15). – С. 221-230.
2. **Кизенко В. І.** Шкільний освітній компонент: сутність, функції, реалізація : посіб. / В. І. Кизенко, Ю. І. Мальований, Е. М. Соф'янц. – Донецьк: ТОВ «КУГІС», 1999. – 71 с.
3. **Кремень В.** Формування професійної траєкторії учня починається зі школи / В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 6. – С. 19–23.
4. **Кричок В.** Дистанційно керована самоосвіта як засіб розв'язання проблем профілізації сільської школи / В. Кричок // Освіта і управління. – 2006. – № 2. – С. 39–43.

5. **Мадзігон В.** Профілізація старшої школи і професійне самовизначення учнівської молоді / Василь Мадзігон, Григорій Левченко // Молодь і ринок. – 2006. № 1(16). С. 5 – 11.
6. **Немова Н. В.** Управление системой профильного обучения в школе (методическое пособие) / Н. В. Немова – М.: Сентябрь, 2005. – 160 с.
7. **Новикова Т.** Современные образовательные инновации (предпрофильная подготовка) / Т. Новикова – М.: ГО УДОДФЦРСДОД, 2005. – 64 с.
8. **Піддячий М. І.** Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання: монографія / М. І. Піддячий. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 288 с.
9. **Самодрин А. П.** Формування навчально-освітнього простору регіону / Анатолій Петрович Самодрин. – Кременчук: ПП Щербатих, 2006. – 455 с.
10. **Сечняк М.** Профільне навчання в ліцеї / М. Сечняк // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 3. – С. 67–69.
11. **Синячов І.** Профільне навчання в НВК: як звести до мінімуму негативні явища під час його впровадження в школи / І. Синячов // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 3. – С. 100–103.
12. **Шамова Т.** Управление профильным обучением на основе личностно-ориентированного подхода. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2006. – 160 с.
13. **Шиян Н. І.** Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика / Надія Іванівна Шиян. – Полтава: АСМІ, 2004. – 442 с.

References

1. **Ivaniuk, H. I.** (2011). Social and educational conditions of designing specialized schools in rural area. *Ped nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii: zb. nauk. pr. Sum. derzh. ped. un-t im. A.S. Makarenka. Sumy*, № 4/5 (14/15), 221-230 (in Ukrainian).
2. **Kuzenko, V. I., Malovanyi, Yu. I., Sofiants, E. M.** (1999). The school educational component: the nature, functions, implementation: posib., Donetsk: TOV «KUHIS», 71 (in Ukrainian).
3. **Kremen, V.** (2007). Formation of professional trajectory of student begins with school, *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii*, № 6, 19-23 (in Ukrainian).
4. **Krychok, V.** (2006). Remotely controlled selfeducation as a means of solving the problems of rural schools profiling. *Osvita i upravlinnia*, № 2, 39-43 (in Ukrainian).
5. **Madzihon, V. Levchenko, H.** (2006). Profiling high school and professional self-determination of school youth. *Molod i rynok*, № 1(16), 5-11 (in Ukrainian).
6. **Nemova, N. V.** (2005). Management of system of special education at school (handbook). M.: Sentjabr', 160 (in Russian).
7. **Novikova, T.** (2005). Modern educational innovation (Preparation of prespecializing). M.: GO UDODFCRSDOD, 64 (in Russian).
8. **Piddiachyi, M. I.** (2008). Preparing high school students for professional careers in terms of profile education: monohrafiia. K.: Pedagogichna dumka, 288 (in Ukrainian).
9. **Samodryn, A. P.** (2006). Formation of teaching and educational space region. Kremenchuk: PP Shcherbatykh, 455 (in Ukrainian).
10. **Siechniak, M.** (2006). Specialized training in high school. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii*. № 3, 67-69 (in Ukrainian).
11. **Syniachov, I.** (2008). Specialized training in EC: how to minimize the negative effects during its implementation in schools. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii*, № 3, 100-103 (in Ukrainian).
12. **Shamova, T.** (2006). Management profile training based on student-orientation approach. M.: Centr «Pedagogicheskij poisk», 160 (in Russian).
13. **Shyian, N. I.** (2004). Specialized teaching in schools in rural areas: theory and practice. Poltava: ASMI, 442 (in Ukrainian).

Иванюк А. И. РАЗВИТИЕ ВАРИАТИВНЫХ МОДЕЛЕЙ ПРОФИЛЬНЫХ ШКОЛ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ: СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

В статье раскрыты результаты теоретического анализа и изучения особенностей функционирования и развития вариативных моделей профильных школ в сельской местности Украины. Раскрыта сущность социальных и педагогических факторов влияния на развитие вариативных моделей профильных школ. Представлено авторское толкование внутришкольной и внешешкольной профильной дифференциации. Подано характеристику внутришкольных форм профилизации, а именно: динамические профильные группы, обучение по индивидуальным планам и программам; внешешкольные формы организации профильного обучения, основанные на принципах кооперации и интеграции образовательных ресурсов (сетевое профилирование): «Школа – социально – культурный центр села», «Образовательный округ», объединение «Общеобразовательное учебное заведение – профессионально-техническое заведение», «Учебно-воспитательный комбинат». Возможительные тенденции, которые имеют место в школах сельской местности могут быть использованы

в разработке концепции профильного обучения, как на уровне государства, так и на уровне моделирования отдельных профильных школ в сельской местности.

Ключевые слова: вариативные модели профильных общеобразовательных учебных заведений; модель профильной школы; особенности развития профильной школы; профильное обучение; факторы развития сельской профильной школы.

Ivaniuk H. DEVELOPMENT OF VARIABLE MODELS OF SPECIALIZED SCHOOLS IN RURAL AREA: SOCIAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS

In the article highlights the results of theoretical analysis and study of the problem of the functioning and development of varied models of specialized schools in rural areas of the independent Ukraine. According to the results of scientific research revealed the factors that influenced the formation of models of specialized schools, namely: socio-cultural (needs of labor market of village, district, state); motivation of parents regarding the education of children and prepare them for work; close relations with the social environment conducive cooperative educational resources; early socio-cultural self-identification of the individual, which leads to early formation of professional motivation; small size and incomplete completeness of rural schools. By pedagogical factors include the following: personal social and professional trajectory of the student; integration of teacher professional functions; create educational environment of specialized schools.

Justified the essence of internally school and externally school forms of profile differentiation. According to this characteristic are allocated and systematized models of specialized schools in rural areas.

To models that distinguish for externally school form of profile studies include the following: «school - socio-cultural center», «education district», «Comprehensive schools - vocational schools», «Comprehensive schools - higher education institution», «training-educational complex».

In most of the complete schools operates models that are based on internal school profiled differentiation: Single field comprehensive schools, dynamic profile group, specialized education for individual plans and programs.

The article describes the essential features of models specialized schools that have proliferated in rural areas and are promising for further development.

Key words: factors of school development; model of specialized schools; rural school; specialized education; trends of the development of specialized schools.

Рецензенти

Мартиненко С. М. – д. пед. н., проф.,

Піддячий М. І. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015

Прийнято до друку 26.03.2015

УДК 316.614-058.86:316.647.8

Л. М. Вовк

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

Розглянуто закономірності гендерного розвитку людини; вивчено поняття соціалізації; узагальнено сучасні уявлення про соціалізацію; проаналізовано поняття стереотипів та гендерних стереотипів, як одного з їх різновидів; виявлено особливості статево-рольових стереотипів в освіті і їхнє значення в процесі соціалізації дитини; досліджено соціально-рольову теорію гендерних відмінностей в соціальній поведінці; проаналізовано ефекти статевого стереотипів; вивчено традиційні уявлення про маскулінне та фемінне у суспільстві; виділено позитивні та негативні ефекти гендерних стереотипів.

Ключові слова: гендерний розвиток; гендерні ролі; ефекти статевого стереотипів; маскулінність; соціалізація дитини; соціально-рольова теорія гендерних відмінностей; статево-рольові стереотипи; фемінність.

Вступ. Наша країна задекларувала принцип рівності чоловіків та жінок в усіх сферах суспільного життя на рівні Конституції, національного законодавства та приєдналася до відповідних міжнародних правових актів. Однак, основною проблемою тут залишається декларативність та формалізм законодавчих по-

ложень. Крім того, не можна ігнорувати стійких гендерних стереотипів масової свідомості та практики гендерної соціалізації, що відтворюють історично сформований нерівноправний розподіл соціальних ролей чоловіків та жінок. При цьому, гендерна нерівність знаходить своє відтворення і підкріплення, в першу чергу, у процесі соціалізації